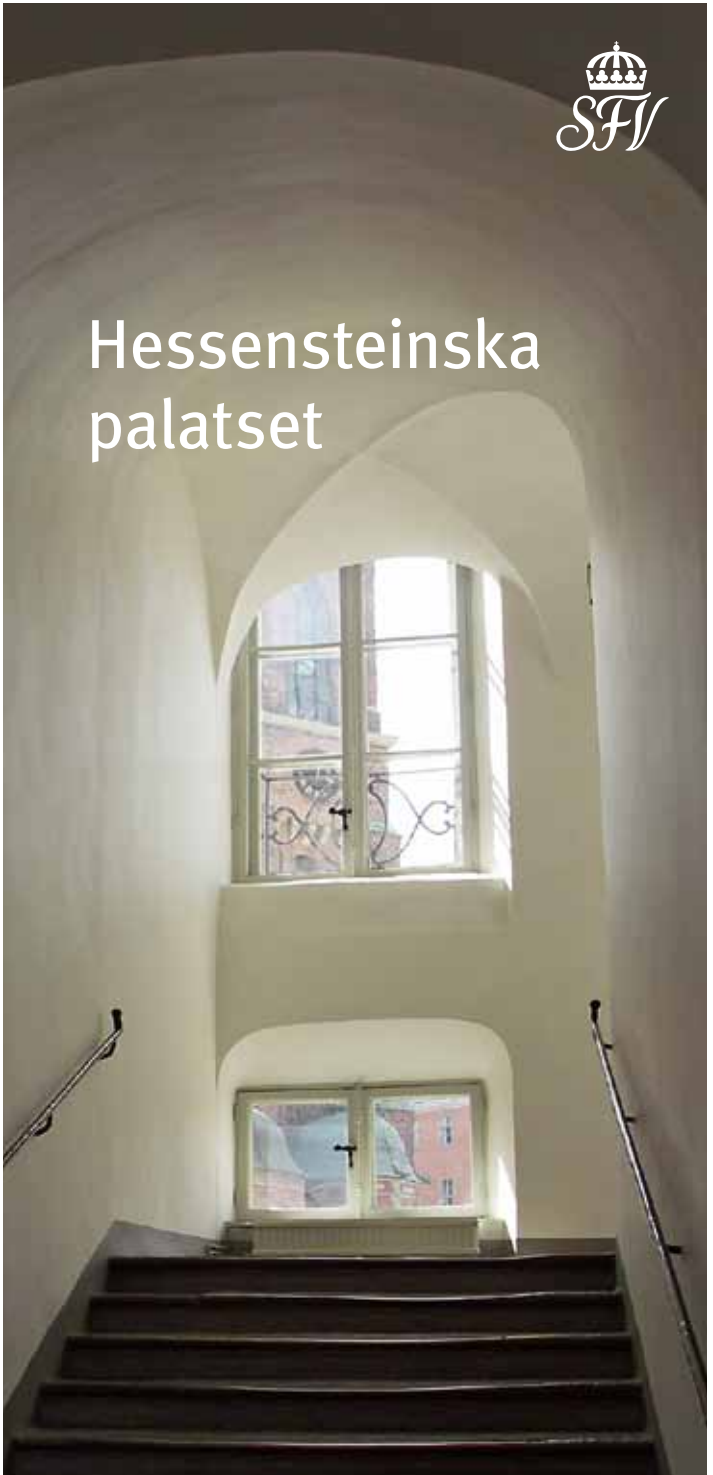

Hessensteinska palatset

Hessensteinska palatset är ett av Riddarholmens bäst bevarade 1600-talspalats. Bakom de gulputsade fasaderna döljer sig Bengt Bengtsson Oxenstiernas adelspalats från 1630-talet – en god representant för Sveriges stormaktstid. Huset berättar om vad som har utspelat sig här under fyra århundraden och särskilt i interiörerna kan vi betrakta de olika epokerna i arkitektur- och konsthistorien.

På Riddarholmen kan vi uppleva Stockholms tidigaste historia, adelns makt och ekonomiska position under stormaktstiden innan ön successivt blev hemvist för olika myndigheter. Denna samhällsförändring kan avläsas i Hessensteinska palatset som ända till 1830-talet, längst av alla husen på Riddarholmen, bevarade sin funktion som privat adelspalats. Det fick sitt namn efter att Fredrik I år 1743 hade skänkt palatset till sin mätress Hedvig Taube som han utsåg till riksgrevinna von Hessenstein. Palatset blev statligt byggnadsminne 1935.

MER INFORMATION hittar du på www.sfv.se

LÄTTLÄST SAMMANFATTNING i slutet på broschyren.

Omslag: Huvudtrappan har kvar sin form efter ombyggnaden på 1740-talet. Genom fönstret skymtar Riddarholmskyrkan.

Detalj av målat planktak med frukt och broskverkornamentik, ett tidigt exempel i Stockholm på oförändrade tonfärger.

Riksintresse på Riddarholmen

Den stora förändringen av Riddarholmen skedde på 1620-talet då Gustav II Adolf och senare drottning Kristina skänkte mark till förtjänta adelsmän som under de följande årtiondena tävlade om vem som kunde bygga det finaste palatset på Stockholms mest förnäma adress – Riddarholmen. Miljön blev stormakten Sveriges ansikte utåt och holmen har sedan dess behållit sin starka identitet och karaktär – något som saknar motstycke i Sverige.

I skiftet mellan olika arkitekturideal

Bengt Oxenstierna var riksråd samt diplomat och kallades Resare-Bengt efter sina många och långa resor, bland annat till Palestina, Bagdad och Babylon. Mycket talar för att Resare-Bengt anlätade en skicklig byggmästare från utlandet för att rita och bygga palatset. Det skedde i en brytningstid mellan olika arkitekturstilar. Huvudbyggnadens arkitektur var influerad av tysk-nederländsk renässansstil med volutgavlar och sadeltak samt ett trapptorn som kröntes av en spira. När flyglarna byggdes på 1640-talet hade modet ändrats och förebilden kom från franska lantslott. Mellan flyglarna byggdes en murlänga med rikt dekorerad portal i sten.

Bengt Oxenstierna utsågs 1627 till riksstallmästare och gifte sig 1633 med grevinnan Margareta Brahe. Knapphändiga arkivhandlingar talar för att palatsbygget stod uppmurat i mitten av 1630-talet.

Bengt Oxenstiernas palats på Riddarholmen i ursprunglig renässansgestaltning. Ur Suecia antiqua et hodierna, 1660-talet.

Från Birger Jarls torg syns den stora volymen från 1680 och Leijonanckers komplettering från 1853.

Resare-Bengt dog i Riga 1643 men begravdes i Riddarholmskyrkan och hans änka, som ärvde palatset, höll gravöl i huset.

Tidens högsta mode formade palatset

När kanslipresidenten Bengt Gabrielsson Oxenstierna, brorsson till Resare-Bengt, ägde palatset lät han och hustrun Eva Juliana Wachtmeister på 1680-talet göra en ombyggnad till den tidens stilideal. Palatset moderniserades och fick ett karolinskt sparsamt uttryck med säteritak som låg i tiden och som utmärker huset än i dag. Förmodligen satte reduktionen 1681, då adeln förlorade en rad av sina privilegier, stopp för vidare byggnadsarbeten.

Den mest genomgripande inre ombyggnaden skedde i samband med att kung Fredrik I köpte palatset 1731. När huset skulle byggas om var det sannolikt hovarkitekten Carl Hårleman som ledde arbetena, som pågick samtidigt med byggnadsarbetena vid Stockholms slott. Palatsets övervåning inreddes i rokoko.

Dörröverstycke i den tidigare matsalen, tavla av hovmålaren Johan Pasch med jaktmotiv, 1730–40-talet.

Samlingsplats för Stockholms kulturelit

År 1743 fick Hedvig Taube palatset i gåva av kungen. Hon hade då fått titeln riksgrevinna von Hessenstein efter hans ärvda tyska furstendöme Hessen-Kassel. Hon dog i barnsäng redan året därpå, endast 29 år gammal, och hann inte flytta in i huset. Deras gemensamma söner, grevarna von Hessenstein, ärvde huset och hyrde ut det som bostad till höga ämbetsmän och politiker.

Greven och riksrådet Carl Gustav Tessin hyrde efter faderns död 1751 en våning i palatset åren 1749–61. Bland övriga hyresgäster märks Tessins svåger, greven och överståthållaren Axel Wrede Sparre och riksrådet Carl Otto Hamilton. Tessins dagböcker berättar om Stockholms kulturelit som samlades här vid den tiden. Palatset tillhörde släkten Hessenstein-Taube ända till 1830-talet.

Från privat palats till statligt ämbetsverk

Stockholms stad blev ägare till Hessensteinska huset 1831 och genom ett byte övergick det ett par år senare till Rikets ständer som inrättade Riksgäldskontoret här. Då byggdes huset om till kontor

Det tidigare förmaket i den kvinnliga sidan av palatset har gustaviansk dekor från slutet av 1700-talet.

och de större rummen fick mellanväggar. Fyra kök och ekonomiutrymmen på bottenvåningen blev tjänsterum.

På 1880-talet ville myndigheterna riva både Hessensteinska palatset och Stenbockska palatset intill för att bygga ett nytt hus åt Riksarkivet. Istället tog Överintendentsämbetet över huset år 1906 och regeringen beslöt att rusta upp det. Då fick huset centralvärme och el samt vatten och avlopp. De flesta kakelugnar försvann och golven fick korkmattor. Socialstyrelsen som då var ny myndighet tog över lokalerna och var kvar till 1965. Då flyttade dagens hyresgäst Svea hovrätt in och använder hela huset sedan 1984. Efter 1993 har huset renoverats stegvis. Interiören målades om 1999 då man återgick till traditionella material som lim- och linoljefärg och kalkputs. År 2004 reparerades takfoten och fasaderna omfärgades.

En grön oas

Idealen om en frisk och sund stad påverkade huset under 1800-talet. I tiden låg även nationalromantiska strömningar och en omvärdering av stadens kulturarv.

Riksgäldskontoret ville lyfta palatsets anseende och Stockholms stad ville göra kajerna tillgängliga för allmänheten. Fortifikationsingenjören Fredrik Wilhelm Lejonancker ansvarade för fasadens utformning och ritade om den tidigare östra gården till en park med planteringar inramade av dekorativa järnstaket och en strandgata med stödmur mot Riddarholmskanalen. Den östra delen av palatsets tomt blev stegvis uppslukad av järnvägen som drogs fram 1866. Sedan tågtunneln kom till på 1950-talet färdas tågresenärerna under palatsets östra hörn. I dag passerar dessutom både biltrafik och tunnelbanan längs kanalen, tätt intill huset. Det som finns kvar av utemiljön är den inre gården som 1923 fick sin nuvarande form, en liten grön oas på holmen.

Exteriören i vår tid speglar fyra sekel

Det fanns mycket sparsamt med dokumentation om husets historia fram till den stora restaureringen och ombyggnaden av huset 1983–84. Syftet var att anpassa lokalerna till Svea hovrätts behov. Samtidigt återställde man något av palatsets forna glans. I Hessensteinska palatsets västra del upptäckte man bland annat murarna av ett äldre stenhus med källarvalv. Det var fogden Peder Larssons hus från 1603 som murades in då palatset uppfördes. Byggnadsstyrelsens egna hantverkare arbetade varsamt med gamla hantverksmetoder och byggmaterial samtidigt som nödvändig ventilation och annan modernisering kom till. Antikvarisk kontrollant var Barbro Flodin vid Riksantikvarieämbetet som gav Hessensteinska palatset en genomgripande genomlysning och dokumentation.

Byggnadens historia kan utläsas av husets planlösning och fasadens dekor. Hessensteinska palatsets stomme och huvuddragen i exteriörens gestaltning är bevarade sedan 1600-talet. Det hus som vi ser i dag har i huvudsak samma form som på 1680-talet med säteritak och huvudbyggnad utan dekor.

Gården fick en dekorativ stenläggning 1923 efter förslag av arkitekten Nils Blank.

Gårdsingången till huvudtrappan visar Leijonankers ambition att mjuka upp husets gustavianska strama yttre med en dekorativ rustisering i puts.

Under von Hessensteins tid fick huvudbyggnaden, troligen kring 1790, de franska fönster på tredje våningen som fortfarande finns kvar. Taket på gården har fortfarande enkupiga tegelpannor med tillverkningsstämplar från 1700-talet. Dagens besökare kan också se 1850-talets nyrenässansfasad med rusticerande sockelvåning och resliga lisener och liggande band som delar husets mest synliga fasader.

Interiören visar sociala normer och genusperspektiv

Än i dag finns spår av bostaden från 1600- till 1800-tal med målade planktak och inredningssnickerier i rokoko och empir. På bottenvåningen är målade planktak från 1630-talet bevarade i ett par av rummen. I en inspektionslucka i ett välvt tak kan man se en del av det hyvlade planktaket målat med barockens formspråk i de ursprungliga kulörta färgerna.

Trots att Hessensteniska huset har anpassats till statligt ämbetsverk är det fortfarande möjligt att

Trappan i norra flygeln, ombyggd på 1850-talet.

avläsa 1700-talets paradvåningar med matsal och rumssvit samt kök, vedkällare, toaletter, trapphus och rum för tjänstefolk. Genom att studera snickerierna, enklare för tjänstefolket och mera utarbetat och påkostat för herrskapet, går det att föreställa sig vardagen i palatset för tre hundra år sedan.

I mitten av 1700-talet var palatsets våningar indelade i en manlig och kvinnlig sida. Adelsmannens våning låg öster om trappan och hade sitt tjänstefolk i den angränsande flygeln och adelsdamens sida med flygel låg på motsvarande sida väster om trappan. Ett bevarat lås i järnsmide dekorerat som en katt är ett spår från en trolig barnkammare som numera är tjänsterum.

Matsalen är bevarad sedan 1740-talet då bostadvåningen och paradvåningen på franskt vis fick rumssviter i fil och inredningar enligt högsta mode. Troligen var slottsarkitekten Carl Hårleman ansvarig för arbetena. I salongen finns delar av snickerier och dörröverstycken från hovmålaren Johan Paschs ateljé kvar från denna tid.

Nyckelskylt formad som ett lekfullt katthuvud till en av husets tidigare barnkammare.

Hessensteinska palatset

Hessensteinska palatset ligger på Riddarholmen i Stockholm. Det är byggt på 1630-talet och är ett av Riddarholmens bäst bevarade 1600-talspalats. Huset blev statligt byggnadsminne 1935.

Hessensteinska palatset byggdes av Bengt Oxenstierna som var riksråd och diplomat. Han kallades Resare-Bengt efter sina många och långa resor, bland annat till Palestina, Bagdad och Babylon. Troligen anlätade han en utländsk arkitekt för att rita huset.

År 1731 köpte kung Fredrik I huset. Han byggde om det inuti med hjälp av hovarkitekten Carl Hårleman. Palatsets övervåning inreddes i rokokostil enligt tidens mode.

Kungen gav bort huset i present till sin älskarinna Hedvig Taube, riksgrevinna von Hessenstein. Palatset tillhörde sedan hennes släkt

ända till 1830-talet. Då övertogs det av Stockholms stad och så småningom flyttade Riksgäldskontoret in här. Huset byggdes om till kontor.

I slutet av 1880-talet var huset på väg att rivas, men 1906 beslöt regeringen att det skulle rustas upp i stället. Då fick huset centralvärme och el, vatten och avlopp. Den nya myndigheten Socialstyrelsen flyttade in och fanns kvar här till 1965. I dag är det Svea hovrätt som hyr huset.

English

The Hessenstein Palace

The Hessenstein Palace is one of the best-preserved 17th century palaces on Riddarholmen. Privy Councillor and diplomat Bengt Bengtsson Oxenstierna had this palace built in the 1630s – a fine representative of the Swedish Empire. The palace tells the tale of the events that have unfolded here over four centuries, and the interiors in particular allow us to witness the various ages in the history of architecture and art.

On Riddarholmen we can experience Stockholm's earliest history, the power and financial strength of the nobility during the age of the Empire, before the island gradually became the seat of various authorities. This shift in society can be seen in the Hessenstein Palace, which retained its function as a palace right until the 1830s, longer than any other building on Riddarholmen.

The most extensive internal renovations took place in connection with King Fredrik I buying the palace in 1731. The work probably took place under the guidance of court architect Carl Hårleman, simultaneously with construction work at Stockholm Palace. The palace's upper level was furnished in the rococo style.

In 1743 Fredrik I presented the palace to his mistress Hedvig Taube, to whom he gave the title of Countess von Hessenstein. But she died at the age of 29, and their sons the Counts von Hessenstein inherited the building.

Owned by the Swedish State since 1833, the building is now used by the Swedish National Courts Administration.

Tradition i utveckling. Statens fastighetsverk vill göra svenska folket stolt över statens egendomar, våra nationalbyggnader och fria marker; slott och kungsgårdar, teatrar, museer, ambassader och en sjundedel av Sveriges mark. Vi äger allt detta tillsammans och SFV:s uppgift är att förvalta det på bästa sätt.

Tradition is change. Sweden has many buildings and environments of great value to its cultural history. They are part of the nation's history and its future. The National Property Board administrates public buildings and open spaces; palaces and royal parks, theatres, museums, embassies and one seventh of Swedens total land mass. All this is owned by the Swedes collectively, and the duty of the Board is to administer them in the best possible way.

